Priscus, *Attila ve Bizans Tarihi*

SİREN ÇELİK

ATTİLA VE HUNLAR HAKKINDA BENZERSİZ GÖZLEMLERDE BULUNAN PRİSCUS TARİHİNİN BU ÇEVİRİSİ VE SUNULAN İNCELEME ARAŞTIRMACILARIN, ÖĞRENCİLERİN VE TARİHE MERAKLI GENEL OKUYUCU KİTLESİNİN İLGİSİNİ ÇEKECEKTİR. BU KİTAPLA 5. YÜZYILIN EN ÖNEMLİ BİZANS TARİHÇİLERİNDEN OLAN PRİSCUS'UN YUNANCA VE LATİNCE FRAGMANLARININ TAMAMI İLK DEFA TÜRKÇEYE ÇEVRİLMİŞ OLDU.

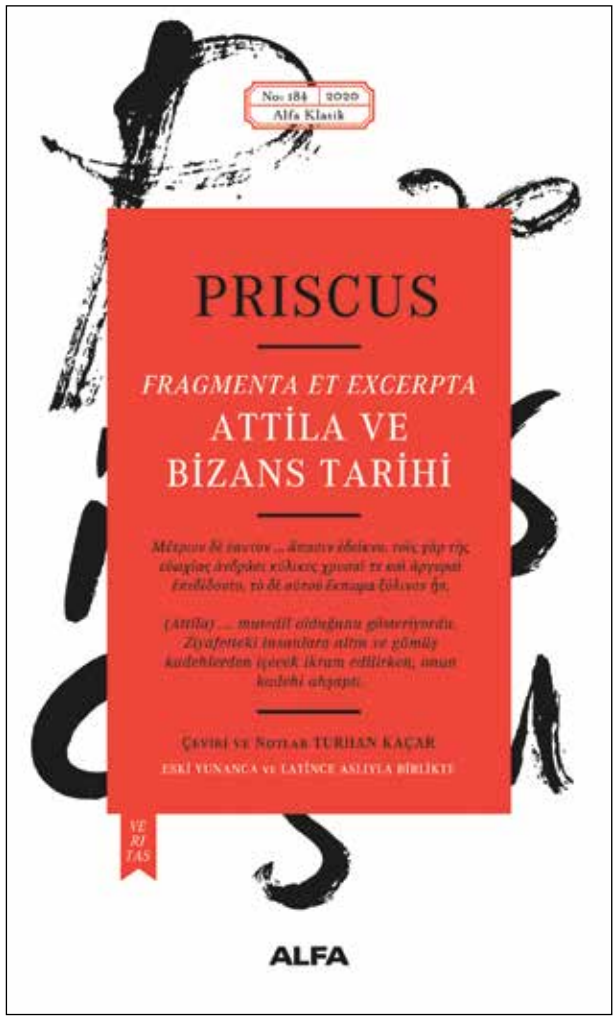

Avrupa Hun tarihinin Attila dönemi ve 5. yüzyıl ortalarının Bizans tarihi ve özellikle bu imparatorluğun Hunlarla olan ilişkilerini konu alan en önemli siyasi tarih anlatısı olan Priscus'un eseri günümüze sadece Yunanca ve Latince fragmanlar halinde, 10. yüzyılda İmparator VII. Constantinus'un hazırlattığı tarihi derlemeler sayesinde ulaşmıştır. Attila hakkında yapılacak bütün çalışmaların çıkış noktası olan bu fragmanların yazarı Priscus'un 410 senesi dolaylarında Trakya'daki Panium (Tekirdağ civarında) şehrinde doğduğunu biliyoruz. Priscus'un hayatı hakkında fazla bir bilgi yoktur; biyografisinin pek çok noktası da tartışmalıdır. Dönemin önemli bürokratlarına danışmanlık yapan Priscus, 449 senesinde Attila'ya gönderilen bir elçilik heyetinde yer almıştır. Bu görevden sonra Mısır'a da gitmiştir. Priscus, hatip olmanın yanı sıra, büyük olasılıkla hukukçuydu. Yaklaşık 474 senesinde öldüğü tahmin edilen Priscus'un eseri II. Theodosius'tan Zeno'ya kadar olan dönemi kapsar. Kendisinden sonra gelen pek çok Bizans tarihçisinin onu kaynak olarak kullanmış olması, eserin Geç Antikçağ ve Ortaçağ'da da değer gördüğünü açıkça gösterir.

Priscus, hem Bizans ve Hunların siyasi tarihine ışık tutar, hem de 5. yüzyılın elçilik dünyasına da bir pencere açar. Bu nedenle, diplomasi, elçilik heyetleri ve diplomatik hediyeler gibi konularla ilgilenen araştırmacılar için önemli bir kaynaktır. Dönemin Bizans-Hun ilişkilerine dair faydalı bir anlatı olmasının yanı sıra, elçilik heyetinde görev alarak bizzat Hunların ve Attila'nın yanında bulunması Priscus'un tarihine özel bir çekicilik ve önem kazandırır; esere yer yer adeta bir seyahatname havası verir. Kaçar'a göre, dönemin diğer tarihçileri Iordanes ve özellikle Ammianus Marcellinus'a nazaran Hunları 'daha içeriden' ve daha tarafsız olarak betimleyen Priscus, Hunların günlük yaşamı, coğrafyası, adetleri, mimarisi ve yemekleri hakkında hem araştırmacılar hem de genel bir okuyucu kitlesi için son derece ilginç bilgiler sunar. Bizzat tanıştığı Attila'nın son derece detaylı bir portresini çizer. Hun kadınları üzerine gözlemlerini ve Hunlarla yaptığı sohbetleri aktarır. Her ne kadar bu sohbetlerin kısmen Priscus tarafından kurgulanmış olması mümkünse de bu unsurlar, onu dönemin diğer tarihçilerinden ayırır.

Turhan Kaçar'ın Türkçeye çevrisi son derece akıcı ve rahat okunuyor. Çeviri, Priscus'un fragmanlar halindeki eserinin üslubunu, yalın cümle yapılarını başarılı bir şekilde yansıtıyor. Latince çevriler olarak günümüze ulaşmış olan fragmanlar da aynı yöntemle Türkçeye aktarılmışlar. Yunanca ve Latince metin

Priscus'un betimlediği Attila'nın ziyafetini Macar ressam Mor Than tabloya dönüştürdü
https://en.wikipedia.org/wiki/Attila

fragmanları, pek çok farklı edisyona danışılarak titizlikle derlenmiş. Her pasajın başında, metnin bulunduğu diğer edisyonlardaki sayfa numaraları verilmiş; böylece arzu eden okuyucun söz konusu pasajı başka edisyonlarda arayıp bulmasına olanak sağlanmış. Ayrıca, menşei belirsiz ve şüpheli pasajlar da belirtilmiş. Turhan Kaçar, yer ve özel isimleri Latince transliterasyona bağlı kalarak çevirmeyi tercih etmiş. Bunun nedenini, 5. yüzyılda Latincenin devlet dili olarak etkili olması ve Batı literatüründe Priscus hakkındaki çalışmaların ağırlıklı olarak Latince transliterasyonu kullanması olarak açıklamış. Çeviri metin boyunca unvanlar ve bazı şehir isimlerinin Türkçe karşılıkları, okuyucuya yardımcı olacak şekilde parantez içinde verilmiş. Kitabın sonunda sunulan, oldukça geniş bir konu yelpazesini kapsayan notlar da okuyucu için son derece faydalı; metni anlamayı kolaylaştırıyor. Kişiler, olaylar ve mekanların yanı sıra dönemin ölçü ve para birimleri, ekonomisi, ulaşım şartları, askeri teçhizatı gibi pek çok konuda açıklamalar bulunuyor. Ayrıca, bazı noktalarda Priscus'un anlatısı, dönemin diğer tarihçileriyle kıyaslanıyor.

Hem notlar hem de sunuş oldukça detaylı bir araştırmanın ürünü olarak yazılmış. Çevirmen, Priscus ve dönemi hakkındaki yerli ve uluslararası literatürü detaylı bir şekilde taramış; yayınlanmamış yüksek lisans tezleri bile bu çalışmaya dahil edilmiş. Sunuşta Priscus'un tarihi, hayatı ve dönemi incelendikten sonra, eserin modern edisyon ve çevirileri, hakkındaki çalışmalar detaylı bir şekilde ele alınıyor. Türk tarihçiliğinde Priscus'un rolü ve Türk tarihçilerin bu eserden nasıl faydalandıkları da bir başka inceleme

Priscus'a dayanarak oluşturulan ve bir Macar müzesinde yer alan Attila tasviri
https://en.wikipedia.org/wiki/Attila

Priscus Attila'nın sarayında bulunduğu sıralarda Hunların dünyası. https://en.wikipedia.org/wiki/Attila

konusunu oluşturuyor. Priscus'un nasıl okunması ve yorumlanması hakkındaki bölüm özellikle öğrenciler için çok faydalı ve önemli bir başvuru kaynağı olacaktır. Turhan Kaçar, Priscus'un (ayrıca diğer tüm tarih yazarlarının) yüzeysel okunmasının ve sadece veri taraması yapılmasının sakıncalarından bahsederek, eserin sosyo-kültürel bağlamda, yazarın üslubu ve siyasi tercihleri göz önünde bulundurularak incelenmesinin önemini belirtiyor. Priscus her ne kadar Ammianus Marcellinus'a göre daha 'objektif' görünse de, yine de esere eleştirel yaklaşarak, eserin aynı zamanda nesnel bir 'ben' anlatısı olduğunu, Priscus'un kendi siyasi duruşunun etkilerini taşıdığını vurguluyor . Örneğin, Priscus'un Hun sarayında karşılaştığı, Hunlar arasında yaşayan azat edilmiş bir Yunan köleyle arasında geçen ve Hunlarla Bizans toplumunu kıyaslayan bir diyalogun, Priscus'un Theodosius iktidarına karşı eleştirel tutumunun bir yansıması olduğunu açıklıyor. Aynı şekilde, dönemin sosyo-ekonomik yapısını ve diğer tarihi anlatıları irdeledikten sonra, Priscus'un Bizans'ın Attila'ya ödediğini iddia ettiği haraç miktarının muhtemelen gerçeği yansıtmadığını, dolayısıyla sıklıkla atıfta bulunulan bu pasajın dikkatli yorumlanması gerektiğine dikkat çekiyor.

Attila ve Hunlar hakkında benzersiz gözlemlerde bulunan Priscus tarihinin bu çevirisi ve sunulan inceleme araştırmacıların, öğrencilerin ve tarihe meraklı genel okuyucu kitlesinin ilgisini çekecektir. Bu kitapla 5. yüzyılın en önemli Bizans tarihçilerinden olan Priscus'un Yunanca ve Latince fragmanlarının tamamı ilk defa Türkçeye çevrilmiş oldu. Yunanca/Latince ve Türkçe, çift taraflı olarak sunulan bu metin, oldukça kapsamlı bir giriş ve açıklayıcı notlar ile tamamlanmış. Geç Antikçağ ve Hun tarihi, dolayısıyla Türk tarihi için de önemli bir kaynak olan bu eserin bütününün Türkçeye çevrilmesi son derece önemli bir kazanımdır. Turhan Kaçar'ın bu titiz ve özenli çalışması Geç Antikçağ, Bizans ve Avrupa Hun tarihine yoğunlaşan tüm araştırmacılar, alana eğilmek isteyen öğrenciler ve ilgili okuyucu için son derece önemli bir kaynak teşkil edecektir.

DİPNOT

* *Priscus. Fragmenta et Excerpta: Attila ve Bizans Tarihi*, Giriş, Çeviri ve Notlar, Turhan Kaçar (Alfa Yayınları, İstanbul, 2020), 368 s.

YARIM İLAN